

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av Elevhälsans arbete
vid Lemshaga Akademi i Värmdö kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Lemshaga Akademi

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Författningsstöd

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av elevhälsans arbete i grundskolans årskurser 6-9 under hösten år 2014. Granskningen av den fristående grundskolan Lemshaga Akademi i Värmdö kommun ingår i detta projekt.

Lemshaga Akademi besöktes 4 och 5 november. Ansvariga inspektörer är utredare Roger Niklewski och Marita Bruzell-Nilsson. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av elevhälsans arbete genomförs i ytterligare 24 (kommunala och fristående) skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Lemshaga Akademi

Lemshaga akademi är en stiftelseägd icke vinstdrivande fristående grundskola i Värmdö kommun. Huvudman för skolan är stiftelsen Lemshagastiftelsen. Läsåret 2013/2014 omfattar skolan 410 elever från förskoleklass till och med årskurs 9. Skolan är organiserad i fyra arbetslag; Undervisningen bedrivs i tre hus, Mellangården för förskoleklass till och med årskurs 3, Storgården för årskurserna 4-6 och Ladan för årskurserna 7-9. Fritidshemmet utgör ett eget arbetslag. Varje elev har en mentor, varje mentor har cirka 15 elever. Vårterminen 2014 uppnådde 100 procent av eleverna i årskurs 9 kunskapskraven i alla ämnen. Det genomsnittliga meritvärdet var 263,2.

Vid Skolinspektionens tillsyn höstterminen 2011 fann Skolinspektionen anledning till kritik på två punkter, beträffande betygskatalogen och kostnad för skidresa. Sedan detta åtgärddats avslutades inspektionen 2012-01-19.

Resultat

Har elevhälsan kompetens och arbetssätt för, samt vidtar insatser i, det hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande arbetet, som motsvarar behoven hos eleverna på skolan?

1.1 Har eleverna tillgång till elevhälsa och alla dess kompetenser?

Elevhälsan i skolan

För att kunna göra en bedömning av tillgång till elevhälsa i en skola måste inledningsvis de organisatoriska förhållandena beskrivas.

På grundskolan Lemshaga Akademi finns en elevhälsa som består av samtliga i skollagen angivna kompetenser¹: skolläkare, skolsköterska, skolpsykolog och kurator samt två lärare med specialpedagogisk kompetens. Samtliga är anställda av skolan. Båda specialpedagogerna arbetar 80 procent. En specialpedagog finns för de yngre eleverna, årskurserna 1-4, en för de äldre, årskurserna 5-9. Skolsköterskan har 75 procents tjänst, och finns på skolan fyra dagar per vecka. Skolkuratoren är anställd på 15 procent och finns i skolan en dag per vecka. Skolpsykologen tjänstgör på grund av föräldraledighet mindre än annars denna termin, hon har en tjänst på 20 procent. Skolläkaren fullgör sedvanliga uppgifter.

Samverkan inom skolan

En annan del, som vägs in i bedömningen av tillgång till elevhälsa, är graden av samverkan; dels inom en skolas elevhälsa, dels mellan elevhälsan och skolans övriga personal.²

Konkret kan samverkan mellan en skolas elevhälsa och skolans övriga personal (främst undervisande pedagoger) bestå av handledning exempelvis kring frågor om extra anpassningar utifrån elevers behov.

Till samverkan räknas också det arbete som ska ske i frågor som rör elevers behov av särskilt stöd, och där rektor ska samråda med elevhälsan vid utredning inför eventuellt utarbetande av åtgärdsprogram.³

¹ Skollagen 2 kap. 25 § andra stycket

² Prop. 2009/10:165, s. 276

³ Skollagen 3 kap. 8 §

Av intervjun med rektor och elevhälsan framgår att elevhälsan träffas varje onsdag under 1,5 timme. Då är 30 minuter avsatta för att lärare ska kunna komma och konsultera alla kompetenser samtidigt. Övrig tid används i huvudsak till enskilda ärenden men också för att samordna verksamhet och planer på skolenivå. Specialpedagogerna ingår i de olika arbetslagen och samverkar där med övriga pedagoger. Genom att de arbetar integrerat i arbetslagen medverkar de i alla stödprocessens faser, från de första anpassningarna inom klassens ram till utarbetande och uppföljning av åtgärdsprogram. Inför anpassningar av undervisningen genomförs extra utvecklingssamtal där specialpedagogen är med.

Lärarna beskriver i intervjun⁴ att specialpedagogen utgör ett starkt stöd i deras arbete, såväl i det pedagogiska arbetet som i deras roll som mentorer. Om behov uppstår får de mycket snabbt hjälp med alternativa metoder som utgår från elevernas behov.

Inom stödprocessen är det endast avslutande av äldre åtgärdsprogram som är delegerade av rektor till pedagoger, i övrigt är inget delegerat.

Skolinspektionen bedömer att elevhälsan på Lemshaga Akademi utgör en samlad resurs.⁵

Elevernas kännedom om elevhälsan

För att en skolas elever ska kunna sägas ha tillgång till elevhälsa behöver de vara informerade om att elevhälsan finns, och också kunna använda den utifrån sina behov. I "Vägledning för elevhälsan"⁶ kopplas denna omständighet till den lagtext⁷ som anger att elever ska ges inflytande över sin utbildning, och hållas informerade i frågor som rör dem.

Av elevenkäterna⁸ framgår att kännedomen om elevhälsans olika kompetenser, liksom den upplevda möjligheten att vända sig till dessa och få hjälp, genomgående är högre hos eleverna på Lemshaga Akademi än i den totala elevpopulationen i enkäten. Av eleverna på Lemshaga anger 64 procent att det är lätt att vända sig till skolsköterskan, 55 procent att de under det senaste året sökt upp skolsköterskan och så gott som alla av dem som sökt upp henne att de är nöjda med den hjälp de fått. Beträffande kuratorn är det 66 procent som anger att de kan gå till kuratorn och prata om de behöver, 8 procent har under det senaste året gjort det. Av dessa är flertalet nöjda med det stöd de fick. Det är 66 procent som anger att de kan få hjälp av specialpedagogen, 21 procent som anger att de träffat specialpedagogen under senaste året och 77 procent av de som fått

⁴ Intervju har genomförts med lärare som undervisar i årskurserna 6-9.

⁵ Prop. 2009/10:165, s 275-278

⁶ Skolverket och Socialstyrelsen (2014) *Vägledning för elevhälsan*, s 48

⁷ Skollagen 4 kap. 9 §

⁸ Enkäten har genomförts med skolans elever i årskurserna 6-9. Svarsfrekvensen i Lemshaga Akademi är 99 procent.

hjälp är nöjda med det stöd de fick. Inemot hälften av eleverna anger att de har möjlighet träffa skolpsykologen om de behöver, även detta värde överstiger medelvärdet i totalpopulationen.

Namn och kontaktuppgifter för elevhälsans personal finns på skolans hemsida.

Möjlighet till insatser utifrån elevernas behov

Utöver ovanstående, är tillgång till elevhälsa även avhängig i vilken utsträckning de medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatserna, som elevhälsan genomför, motsvarar behovet hos skolans elever.⁹

Eleverna på Lemshaga Akademi anger i enkäten att de trivs i sin klass (78 %) och känner sig trygga i skolan (89 %). Värdena ligger genomgående något högre för flickor än för pojkar. I elevintervjuerna beskrivs skolan som trygg, de vuxna ingriper vid eventuella incidenter, men eleverna menar att det också finns starka gemensamma normer bland eleverna som i sig utgör ett hinder för olämpligt beteende. *"Lärarna ingriper om någon blir illa behandlad, och hela klassen kommer också att reagera."*

Rektor uppger i intervjun att elevhälsoresursen motsvarar behoven. Om kuratorn säger rektorn: *"Man kan ha en kurator som jobbar mer preventivt men utifrån det uppdrag vi har nu så täcker han behoven."* Extra tid kan dessutom erbjudas i samband med till exempel fortbildningsinsatser.

I intervjun med elevhälsan uppger skolsköterskan att hennes tid räcker till för uppdraget. Psykologen säger att den tid som för tillfället står till förfogande är för liten, men att det inte beror på skolan utan på tillfällig föräldraledighet. Nu prioriteras handledande insatser för personal. Det framgår dock av intervjun att skolpsykologen också har föräldrakontakter och genomför enstaka utredningar. Kuratorn ägnar sig i huvudsak åt samtal en till en med elever, samtidigt som deltagandet i elevhälsoteamets möten bidrar med ett *"makroperspektiv"*. Specialpedagogerna bedömer att den resurs de utgör är rimlig utifrån behoven. Av beskrivningen framgår att stödet till eleverna i de senare årskurserna huvudsakligen ges i form av handledning till lärarna, baserat på bland annat lektionsobservationer. I intervjun beskrivs ett effektivt arbetsflöde som består av handledning till läraren vid ett tillfälle och uppföljning till exempel två veckor senare. Lärarna bekräftar bilden av en effektiv specialpedagogisk konsultation och handledning, möten sker även gemensamt med föräldrar så att alla vet vad alla gör. Också lärarna bedömer att elevhälsoresursen motsvarar elevernas behov.

Inget i elevintervjuerna motsäger den bild som ges i övriga intervjuer.

Skolinspektionen bedömer att eleverna på Lemshaga Akademi i hög grad har tillgång till elevhälsa och alla dess kompetenser.

⁹ Skollagen 2 kap. 25 § samt Prop. 2009/10:165 s. 277

Alla kompetenser finns tillgängliga, omfattningen bedöms tillräcklig av alla intervjuade. Elevhälsan är väl integrerad med skolans arbetslag, organisatoriska förutsättningar för samverkan inom skolan finns och samverkan äger rum. Eleverna har kännedom om de av elevhälsans företrädare som de själva kan uppsöka.

1.2 Arbetar elevhälsans kompetenser – själva och/eller tillsammans med andra kompetenser – hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande på ett sätt som stärker elevernas hälsa, och stödjer dem att nå utbildningens mål?

Det hälsofrämjande arbetet

Ett hälsofrämjande elevhälsoarbete kan utgöras av insatser som främjar goda relationer mellan elever, och elever och personal.

Ett hälsofrämjande arbete kan vidare innebära insatser som medverkar till att skapa en tolerant, positiv och trygg skolmiljö; exempelvis kan elevhälsan delta i utvecklingen och genomförandet av skolans värdegrundsarbete och arbete mot kränkande behandling.

Från ett elevperspektiv finns vissa faktorer som lyfts fram inom forskning, och som medverkar till att stärka elevernas hälsa och stödja dem att nå utbildningens mål; några av dessa är upplevelse av motivation, delaktighet, självkänsla, inflytande och tilltro till sin förmåga.¹⁰

Av planen för likabehandling och mot kränkande behandling framgår att skolans verksamhet bygger på två pedagogiska riktningar som båda uppges bidra till den värdegrund som skolan eftersträvar: "Vi arbetar Reggio Emiliainspirerat, därför lyssnar vi in och tar tillvara vars och ens unika sätt att lära. Varierade kreativa arbets- och uttrycksformer möjliggör olika ingångar till lärande."

Visible Thinking bidrar enligt planen till att:

- Öka elevernas medvetenhet beträffande dagliga moraliska frågor som de möter
- Träna eleverna i att hantera situationer med förvirring, tvivel och konflikter
- Involvera eleverna i reflektion och kommunikation som främjar förmågan att reflektera kring moraliska och etiska dilemman
- Utveckla elevernas känsla för rättvisefrågor för att de ska uppmärksamma dem även i situationer som inte känns laddade."

Ett aktivt arbete utifrån dessa utgångspunkter kan betraktas som hälsofrämjande.

Rektor uppger i intervjun att man på klasskonferenserna på ett strukturerat sätt diskuterar hur grupper och individer kan stärkas. Elevhälsan har medverkat i att ta fram en struktur för detta. Rektor uppger att skolan försöker arbeta preventivt, för att förebygga

¹⁰ Utgår ofta från begreppet KASAM, Känsla Av Sammanhang. Myntat av professor Aaron Antonovsky (1923-1994). Se t ex Forskningsrådsnämnden (1998). *Röster om KASAM: 15 forskare granskar begreppet Känsla av sammanhang*. Stockholm: Forskningsrådsnämnden (FRN).

barnfötma finns mer idrott på schemat än vad läroplanen föreskriver. Det finns en lokal arbetsplan för normer och värden i alla årskurser. Ett inslag i undervisningen är *Livskunskap*. Skolsköterskan är med i ämnesövergripande undervisning och när man läser om kroppen. Rektor uppger också att elevhälsan organiserat fortbildning och att externa föreläsningar anordnats för all personal med hälsofrämjande arbete som tema.

I intervju med elevhälsan framkommer att skolsköterskan tillsammans med eleverna genomför individuella enkäter inför och under hälsosamtalen, dessa sammanställs sedan och kan ligga till grund för hälsofrämjande insatser. Stress är en problematik som därigenom aktualiserats. Ett resultat har blivit att lektionsplaneringen ändrats så att vissa ämnen läses under en längre period och att samordning skett av vissa ämnen så att flera ämnen kan bedömas utifrån samma elevarbete. I såväl elevenkäterna som elevintervjuerna bekräftas att stress är ett utbrett fenomen bland eleverna. Drygt hälften av eleverna anger i enkätsvaren att de mått dåligt under det senaste året på grund av stress. För flickor är siffran 60 procent, för pojkar 40. I intervjuerna beskrivs detta också. Det framgår att stress är ett komplext fenomen, där ett antal faktorer samverkar på olika sätt. Eleverna beskriver en situation där till exempel betyg och prov, flera fritidsaktiviteter, krav från föräldrarna och konkurrens med kamraterna ibland kan ge upphov till en mycket pressad situation. Ibland bidrar en stark önskan om att komma in på en speciell gymnasieskola med höga intagningspoäng till den upplevda pressen.

Lärarna framhåller i intervjun att det i arbetslagsmötena och de pedagogiska utvecklingsgruppsmötena förekommer samtal om hälsofrämjande aktiviteter, utifrån verksamhetsplanen.

Eleverna beskriver flera inslag i undervisningen som kan betraktas som hälsofrämjande, en del har handlat om kost, tobak, alkohol och andra droger. De beskriver också olika aktiviteter med det uttalade syftet att stärka de sociala relationerna mellan elever från olika årskurser. Det finns ett fadderbarnssystem och det genomförs regelbundet olika aktiviteter där elever i olika åldrar deltar och sammanförs på ett organiserat sätt. Varje år genomförs till exempel en stadsvandring. Eleverna i de olika årskurserna blandas återkommande.

Elevhälsan medverkar på olika sätt i de olika aktiviteter som genomförs av hela skolan, särskilt specialpedagogerna som ingår i arbetslagen.

Det förebyggande arbetet

Ett förebyggande elevhälsoarbete kan utgöras av insatser som tillgodoser elevers behov av extra anpassningar. Det kan handla om att stödja lärare och övrig skolpersonal i arbetet med anpassning i olika lärmiljöer. Det förebyggande arbetet kan också innebära insatser som minskar konsekvenser av förekommande individuella riskfaktorer hos eleverna, såsom svårigheter vad gäller språklig förmåga, självkontroll, social kompetens, självförtroende eller inlärning.

Inom ramen för vad som benämns förebyggande arbete kan en skolas elevhälsa också initiera eller genomföra insatser som hejdar eller förhindrar förekommande riskbeteenden hos enskilda elever och elevgrupper. Sådana riskbeteenden kan bestå i droganvändning, kränkningar, asocialt eller destruktivt beteende, skolk eller hemmasittande. Insatserna kan också handla om att utveckla goda relationer mellan hem och skola.

Som förebyggande arbete kan en skolas elevhälsa också initiera eller genomföra insatser mot identifierade problem i den psykosociala lärmiljön. Det kan till exempel röra sig om arbete mot kränkande behandling, och att förändra olämpliga värderingar, uttryck eller förhållningssätt.

I vissa situationer har skolpsykologen medverkat vid föräldramöten för att "öka förmågan att tänka i grupperspektiv och förebygga risken att hamna i syndabocksperspektiv."

Kuratorn hade ett inslag med forumteater på uppstartsdagen för all personal, bland annat i syfte att stärka förmågan att ta itu med grupptendenser till mobbing

Förbud mot läsk, energidrycker och godis råder på skolan i förebyggande syfte.

På skolan finns kamratstödjare som regelbundet träffar företrädare för skolans Trygghetsgrupp.

Skolan har försökt att förebygga upplevelsen av bland annat stress genom att under läsåret 2013/2014 inleda ett treårigt projekt kring Hållbarhet. Det första året inleddes med fokus på Livsstil och hälsa, samtliga medarbetare och elever arbetade utifrån frågeställningen: "Vad behöver jag i mitt liv för att jag ska må bra." Samtliga lärare fick också en föreläsning kring hur man kan förebygga, hantera och förhålla sig till stress. Tanken med detta var att minska stressen hos lärarna, och därigenom också hos eleverna, samt ge lärarna begrepp och kunskap om vad stress är och hur man kan arbeta förebyggande även i arbetet med eleverna.

Det åtgärdande arbetet

Ett åtgärdande elevhälsoarbete liknar det förebyggande, men riktar sig mot uppmärksammade eller uppkomna situationer som omedelbart behöver ombesörjas. Ofta sker insatserna på individuell nivå. En del av detta arbete är att tillgodose elevers behov av särskilt stöd. Det handlar här om elever med inlärningssvårigheter, funktionsnedsättning, sjukdom, försvärande omständigheter i elevens sociala situation i skolan eller i hemmet.

En annan del av en skolas åtgärdande arbete är att agera vid akuta situationer för elever eller grupper av elever med riskbeteenden eller uttalad psykisk ohälsa. Det kan ske genom åtgärder inom ramen för skolans arbete mot kränkande behandling, motivations- och krissamtal, eller utredande, rådgivande och bearbetande samtal med eleverna, samt genom initierande av kontakt med hemmet och samarbete med andra instanser, såsom socialtjänst eller barn- och ungdomsmottagning.

Skolan har redovisat omfattande skriftlig dokumentation som visar hur stödprocessen fungerar i alla led, alltifrån anpassningar inom ramen för undervisningen till utarbetande av åtgärdsprogram och uppföljning av dessa. Det framgår att elevhälsan medverkar i hela stödprocessen på individnivå. I intervjuerna med rektor, elevhälsa och lärare bekräftas att processen går till på det sätt som beskrivs i rutinerna.

Av skolans plan för likabehandling och mot diskriminering och kränkande behandling framgår att elevhälsans medarbetare i form av skolsköterska, kurator och specialpedagog ingår i den personkrets som elever kan vända sig till om de känner sig kränkta eller mobbade. Av planen framgår att skolan arbetar med en samtalsteknik hämtad från *Österholmsmodellen* för elevsamtal för att åtgärda kränkningar såsom till exempel mobbing, och i övrigt följer riktlinjerna i *Skolverkets allmänna råd för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling*.

Skolinspektionen bedömer att elevhälsans kompetenser på Lemshaga Akademi i hög grad, själva eller tillsammans med andra kompetenser, arbetar hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande på ett sätt som stärker elevernas hälsa, och stödjer dem att nå utbildningens mål.

Elevhälsan deltar aktivt i det hälsofrämjande arbetet för att skapa goda relationer på skolan, liksom i det förebyggande värdegrundsarbetet. Det elevnära, och vad gäller specialpedagogerna integrerade, arbetssättet, ger goda förutsättningar att tidigt identifiera behov av förebyggande och åtgärdande insatser på såväl individuell som grupp-nivå, och också arbeta med dessa. Skolan har identifierat stress som ett problem för eleverna och arbetar aktivt för att förebygga och avhjälpa sådan.

1.3 Utgår elevhälsans arbete från erhållen kunskap, identifierade faktorer och förhållanden i skolans fysiska, organisatoriska och psykosociala miljö, samt från identifierade behov hos skolans elever?

Utgångspunkter för ett hälsofrämjande arbete

För sitt hälsofrämjande arbete kan en elevhälsa/skola behöva inhämta kunskap om hälsofrämjande faktorer via forskning, via erfarenheter från andra skolor eller via olika myndigheter och organisationers vägledningsmaterial. Elevhälsans hälsofrämjande arbete kan även utgå från insikt och allmän eller beprövad erfarenhet.

Elevhälsan på Lemshaga Akademi har koppling till aktuell forskning genom att en av specialpedagogerna just nu genomgår sin utbildning, där sådan forskning studeras. En specialpedagog undervisar själv på universitetet i läs- och skrivsvårigheter och dyskal-kyli. "Om man själv undervisar på universitetet måste man ju läsa på."

Skolsköterskan ingår i kommunens nätverk och får där kompetensutveckling. Psykologen genomgår specialistutbildning och träffar därutöver kollegor i Nacka kommun. Kurator arbetar på andra skolor och ingår därigenom i nätverk.

Skolan samverkar med ett antal andra skolor och institutioner för att utveckla konceptet *Visual thinking*. Skolan var 2010 värd för en större konferens med deltagare från 35 skolor och utbildningsinstitutioner från USA och ett antal europeiska länder.

Av fortbildningsplanen för läsåret 2014/2015 framgår att gemensam fortbildning bland annat ska genomföras beträffande relationskompetens, stress och elever i behov av särskilt stöd.

Som exempel på underlag för det förebyggande arbetet beskriver såväl rektor som elevhälsan i intervjun arbetet kring Ross Greens bok *Vilse i skolan*. Den handlar om hur man med empati och ett kognitivt, humanistiskt förhållningssätt kan hjälpa "explosiva" barn och ungdomar att hantera sitt beteende. Boken köptes in och har lästs av all personal under två års tid. Elevhälsan har i detta arbete en handledande roll.

Utgångspunkter för generella insatser

Som utgångspunkt för generella insatser kan en elevhälsa/skola behöva identifiera förekommande problem i skolans fysiska, organisatoriska eller psykosociala miljö. Det kan ske genom trivselenkäter till eleverna, analys av elevernas kunskapsresultat, kartläggningar inom ramen för skolans arbete mot kränkande behandling, sammanställningar och analys av information från elevernas hälsobesök, samtal med elever och personal.

Enligt rektor deltar skolan i de kundundersökningar som årligen genomförs i Värmdö kommun, och där elever och vårdnadshavare i förskoleklassen och årskurserna 4, 6 och 8 svarar. En annan viktig utgångspunkt är skolsköterskans hälsosamtal som systematiskt sammanställs på skolnivå, i enkäten ingår också frågor som rör elevernas arbetsmiljö, liksom trygghet och trivsel. Rektor får också underlag genom elevhälsomöten, utvärderingsdagen och klassrumsbesök. Det finns en utvecklad dialog med föräldrapresentanter från alla klasser i en grupp som heter Föräldrakoordinatorgruppen.

Elevhälsan beskriver sina arbetslagsmöten och sitt deltagande i det dagliga arbetet, där flera också är till exempel rastvärdar, som viktiga informationstillfällen. Eleverna fyller inför utvecklingssamtalen i enkäter som också sammanställs på skolnivå. I skolans trygghetsgrupp har varje arbetslag en representant, gruppen träffas varje vecka och följer då upp det sociala läget i de olika husen. Representerarna i trygghetsgruppen ansvarar för kamrattstödare i årskurserna 4-9 och träffar dessa regelbundet för att få information om hur eleverna upplever stämningen i sina respektive hus samt planera till exempel rastaktiviteter.

Det framgår av skolans likabehandlingsplan att det på personalnivå varje år genomförs någon form av medarbetarenkät, där medarbetarna får tillfälle att ge uttryck för och diskutera det sociala tillståndet i organisationen samt lägga upp en plan för att utveckla det sociala klimatet.

Utgångspunkter för individuella insatser

En elevhälsas individuella insatser, rörande elever som kan behöva stödinsatser i skolarbetet, eller elever som kan omfattas av individuella riskfaktorer eller riskbeteenden, kan ha flera utgångspunkter. Det kan exempelvis röra sig om screening med bedömningsinstrument av elevernas utveckling, mottagande av signaler från lärare som misstänker inlärnings svårigheter eller ser andra problem i samband med en elev, eller utredning av enskilda elever i syfte att klarlägga vilka hinder som finns för elevens lärande. Det kan också vara dialog med den pedagogiska personalen kring vad som händer i klassrummet och under skoldagen i övrigt, eller skolans utredningar av situationen kring elever som involverats i kränkningar eller förekommit vid disciplinära åtgärder.

Elevhälsan beskriver de screeningar som görs i alla årskurser i läsning och matematikförståelse som viktiga instrument för att tidigt upptäcka om det finns elever som behöver uppmärksammas av elevhälsan i samtal med lärarna. Dessa screeningar ger också information om sådant som behöver uppmärksammas i klassundervisningen, ett exempel har varit bråkräkning, där det framgick att ytterligare undervisning behövdes.

Elevhälsan bedömer att inga elever som gått hela sin skolgång på Lemshaga ska behöva få svårigheter med läsning, skrivning eller räkning upptäckta sent i skolgången.

Utvecklingssamtal och mentorssamtal beskrivs av lärare och elever som tillfällen där till exempel behov av stödinsatser kan aktualiseras. De hälsosamtal som genomförs av skolsköterskan och den omfattande enkät som i samband med denna fylls i utgör underlag även för individuella insatser. I vissa sammanhang kan individuell problematik, till exempel kring hygien, av skolsköterskan behandlas i mera generella former, via klassrumsundervisning, för att förebygga risk för utpekande.

Skolinspektionen bedömer att elevhälsans arbete på Lemshaga Akademi i hög grad utgår från erhållen kunskap, identifierade faktorer och förhållanden i skolans fysiska, organisatoriska och psykosociala miljö, samt från identifierade behov hos skolans elever.

Skolan bedriver en aktiv omvärldsbevakning genom fortbildning och medarbetares deltagande i olika nätverk. Information om arbetsmiljöfaktorer, trygghet och individuella och kollektiva behov för att åstadkomma en god psykosocial miljö samlas systematiskt in på flera sätt.

1.4 Utvärderas elevhälsans arbete så att resultatet kan ligga till grund för nya insatser och förbättringsarbete som tar sikte på att eleverna ska känna sig trygga och nå utbildningens mål?

Ett fullgott elevhälsoarbete inkluderar rutiner som innebär uppföljning och analys av det genomförda arbetet. För att det ska vara möjligt behöver en elevhälsa/skola formulera mål, som i sig är utvärderingsbara, och som omfattar elevernas utveckling och psykosociala hälsa. Vidare ingår att målen utvärderas mot bakgrund av elevernas behov för att nå så långt som möjligt enligt utbildningens mål, samt att utvärderingen i sin tur möjliggör en planering av elevhälsans kommande insatser.¹¹

Skolans verksamhetsplan för åren 2014 och 2015 innehåller såväl tydliga mål för kommande läsår som uppföljning och utvärdering av de mål som gällde för föregående läsår.

På området "elever i behov av särskilt stöd" ingick för läsåret 2013/2014 att planen för arbetet med elever i behov av särskilt stöd skulle revideras, det gemensamma arbetet för att möta elever med bristande impulskontroll i enlighet med boken "Vilse i skolan" genom handledning skulle utvecklas och organisationen i elevhälsoteamet skulle utvecklas för att få till stånd mer samarbete mellan speciallärarna och lärarna. Efter utvärdering har ett antal nya konkreta och utvärderingsbara mål satts upp för elevhälsan läsåret 2014/2015.

Av intervjuer med rektor, elevhälsans representanter och lärarna framgår att verksamheten bedrivs i enlighet med verksamhetsplanen, i ett flerårsperspektiv.

Skolinspektionen bedömer att elevhälsans arbete på Lemshaga Akademi i hög grad utvärderas så att resultatet kan ligga till grund för nya insatser och förbättringsarbete som tar sikte på att eleverna ska känna sig trygga och nå utbildningens mål.

Enligt samstämmiga uppgifter, och redovisad dokumentation i form av verksamhetsplan bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete inom elevhälsans område.

¹¹ Se bland annat 4 kap. 4 och 5 §§ skollagen, Skolverkets och Socialstyrelsens *Vägledning för elevhälsan* s. 13 samt Skolverkets allmänna råd med kommentarer om systematiskt kvalitetsarbete (SKOLFS 2012:98).

Syfte och frågeställningar

Den nya skollagen innebär ett förstärkt uppdrag för elevhälsan. Varje skolas verksamhet ska innefatta elevhälsa, och elevhälsan ska främst arbeta förebyggande och hälsofrämjande. Sammantaget ska elevernas utveckling mot utbildningens mål stödjas. 'Utbildningens mål' omfattar här dels kunskaper, dels normer och värden utifrån läroplanen. Elevhälsans arbetsuppgifter inkluderar därmed en medverkan i att utforma skolmiljön så att den blir trygg och hälsosam för eleverna, såväl psykiskt som fysiskt. Viktigt är också att detta arbete utgår från behoven hos eleverna inom den aktuella skolenheten.

Erfarenheter från forskning¹² och från Skolinspektionens egen tillsyn visar att skolor tenderar att prioritera ett individuellt inriktat åtgärdande arbete på bekostnad av det arbete som är förebyggande och hälsofrämjande. Elevhälsans förutsättningar för att kunna utföra det förväntade arbetet är avhängigt förhållanden som hur problem inom skolan identifieras, om forskning och beprövad erfarenhet används vid planering och genomförande av insatser, och om elevhälsan samarbetar med skolans ledning och pedagogiska personal.

Syftet med projektet är att granska elevhälsans medverkan i att skapa förutsättningar för förbättrad hälsa, ökad trygghet och ökat lärande hos skolans elever. Granskningen ska besvara följande övergripande frågeställning:

Har elevhälsan kompetens och arbetssätt för, samt vidtar insatser i, det hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande arbetet, som motsvarar behoven hos eleverna på skolan?

De frågor som projektet omfattar är:

- Har eleverna tillgång till elevhälsa och alla dess kompetenser?
- Arbetar elevhälsans kompetenser – själva och/eller tillsammans med andra kompetenser – hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande på ett sätt som stärker elevernas hälsa, och stödjer dem att nå utbildningens mål?
- Utgår elevhälsans arbete från erhållen kunskap, identifierade faktorer och förhållanden i skolans fysiska och psykosociala miljö, samt från identifierade behov hos skolans elever?

¹² Hjärne, Säljö (2012) (red) *Att platsa i en skola för alla*. Elevhälsa och förhandlingar om normalitet i den svenska skolan. Johansson, Svedberg (2013) *Att leda mot skolans mål*, s 201

- Utvärderas elevhälsans arbete så att resultatet kan ligga till grund för nya insatser och förbättringsarbete som tar sikte på att eleverna ska känna sig trygga och nå utbildningens mål?

Metod och material

Föreliggande kvalitetsgranskning har omfattat sammanlagt 25 kommunala och fristående grundskolor. Granskningen har genomförts elevnära, i den meningen att elevernas uttryckta behov och erfarenheter har utgjort granskningens utgångspunkt.

Inledningsvis samlades elevernas behov och erfarenheter in genom en digital enkät. Enkäten vände sig till samtliga elever i grundskolans årskurs 6-9 i de aktuella skolorna (sammantaget 3687 elever). Svarsfrekvensen för enkäten totalt uppgick till 80 procent.

Därpå genomfördes besök i samtliga skolor. Inför skolbesöket gavs respektive inspektör möjlighet att analysera sammanställningen av enkätsvaren, såväl för den aktuella skolan som för det totala utskicket. De intervjuer som därpå genomfördes vid besöket kunde på så sätt utgå från denna analys. I övrigt har intervjuerna vid besöken följt den intervjuguide som tagits fram i enlighet med projektets frågeställningar. Elever från årskurserna 6-9, elevhälsan (skolsköterska, kurator, skolpsykolog och specialpedagog eller motsvarande kompetens), samt rektor och lärare i de aktuella årskurserna har intervjuats. Intervjuer har även genomförts med enskilda elever och vårdnadshavare.

I vissa fall har skolans verksamhet inte innefattat alla ovan nämnda kompetenser. Intervju har då genomförts med den elevhälsopersonal som varit tillgänglig.

I granskningens material har även vissa bakgrundsuppgifter ingått, såsom tillgänglig information hos Skolinspektionen (nationell statistik, tidigare tillsynsbeslut och skolenkäten) samt underlag som begärts in från respektive skola (skolans elevhälsoplan, eller annan dokumentation av elevhälsans arbete, och förteckning av elevhälsans personal med befattning och anställningsförhållanden). Dessa uppgifter har använts i rapporteringen som referensram till elevhälsans arbete, exempelvis vid behov att tydliggöra lokala förutsättningar och sammanhang.

Slutligen har bedömningen av elevhälsans arbete gjorts genom en sammanvägning av förekomsten av resursen elevhälsa utifrån dess samlade kompetens (det vill säga yrkeskategorier/utbildning) samt förekommande organisation (det vill säga omfattning, samverkan och insatser), och förekomsten av behov hos skolans elever, så som behoven beskrivits och uttryckts av skolans rektor och personal samt av eleverna själva i enkät och intervjuer. Det innebär att allt insamlat material tagits i anspråk för att bedöma den övergripande frågeställningen.

Författningsstöd

Enligt 1 kap. 10 § skollagen (2010:800) ska *barnets bästa* vara utgångspunkt för all verksamhet i skolan. Det är med andra ord ett förhållningssätt som avser att genomsyra skolan i sin helhet.

Skolans huvudman har det yttersta ansvaret för att skolmiljön präglas av trygghet och studiero. I 6 kap. 1–10 § skollagen finns bestämmelser som ger en tydlig markering om att skolan ska vara en trygg plats för eleverna att vistas i och att nolltolerans mot kränkande behandling ska råda i skolmiljön. Bland annat anges att huvudmannen ska se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever (6 kap. 8 § skollagen). Vidare har alla vuxna i skolan anmälningsskyldighet, vilket innebär att en anmälan ska göras så snart man observerat eller fattat misstanke om att en elev anser sig ha blivit kränkt (6 kap. 10 § skollagen).

Elevhälsan regleras i 2 kap. 25–28 §§ skollagen. Här framgår att det för eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska finnas elevhälsa. Det ska finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator, samt vidare till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.

Skollagen slår fast att elevhälsan främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande, och att elevhälsan ska stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål (2 kap. 25 § skollagen). Den nya skollagen innebär därmed ett förstärkt uppdrag för elevhälsan jämfört med tidigare. Syftet är att ge förutsättningar för arbetssätt baserade på ökad samverkan mellan (det som tidigare var) den särskilda elevvården, skolhälsovården och det samordnande ansvaret för specialpedagogiska insatser. I propositionen till skollagen ("*Den nya skollagen för kunskap valfrihet och trygghet*", prop 2009/10:165) lyfts fram att fokus för den medicinska insatsen inom elevhälsan inte längre endast ska utgöras av hälso- eller sjukvårdande insatser i snäv bemärkelse utan "*förebyggande och hälsofrämjande insatser i ett bredare perspektiv*" (prop 2009/10:165, s. 277). Vidare beskrivs hur elevhälsan har ett ansvar för att "*bevaka att skolan bidrar till att skapa goda och trygga uppväxtvillkor*", och att elevhälsan i det individuellt inriktade arbetet "*har ett särskilt ansvar för att undanröja hinder för varje enskild elevs lärande och utveckling*" (prop. 2009/10:165, s. 276).